

4. CELOSTNÍ POHLED NA ZEMI – TEORIE GAIA

Cíle:

- Získat přehled (teoretický i zkušenostní) o Zemi jako živoucí planetě (Gaia).
- Získat povědomí o principiální propojenosti zemských systémů skrze evoluční a geologickou historii.

Čas: min. 2 h (ideál 2,5 h. v závislosti od skupiny)

Reflexe domácího zadání: DÝCHAT VÁPENEC A ŽULU

Probíhá formou sdílení ve 2 skupinkách nebo společně. Studenti/tky sdílejí své zážitky, co prožili se zadáním na svém místě. Zaměřte se na to, co se jim podařilo a co bylo těžké. Návodné otázky pro pedagoga/žku:

Jak jste imaginaci s kameny prožili? Podařilo se vám vcítit do kamenů? Jaké pocity přicházely v souvislosti s proměnou kamenů? Cítil někdo geologické procesy v těle?

Zkušenosti z reflexe např: pocit měkkosti u kamenů v rukou nebo pocit vzájemné prostoupenosti.

Teoretická část:

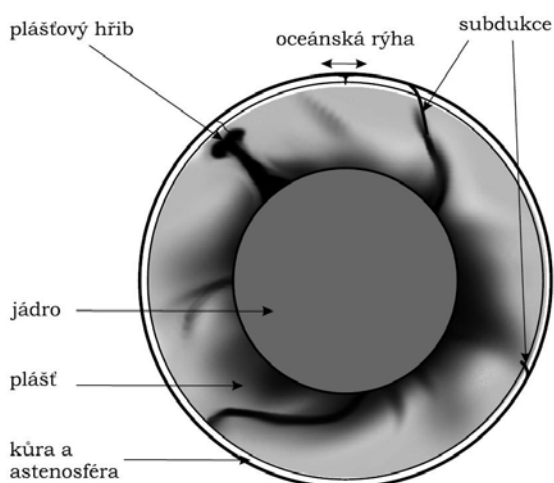
Klíčové pojmy/východiska k sestavení krátkého teoretického vstupu/prezentace:

- Úvod - příklad Plamen života k teorii Gaia – demonstrace rovnováhy kyslíku v atmosféře
 - krátké cvičení Plamen života (zdroj: Stephan Harding - Animate Earth (2009), upravili Ľuboš Slovák a Tomáš Daněk, 2023) (viz. přílohy)

- Teorie Gaia - James Lovelock + animistická interpretace od Stephana Hardinga. Rozhovory se S. Hardingen dostupné z [YouTube](#).

Na Hardingovi je také významná jeho snaha rozvíjet tzv. holistickou vědu, kterou chápe mimo jiné jako způsob poznávání světa využívající všechny 4 funkce našeho vědomí (dle Junga): myšlení, cítění, vnímání a intuici.

- Příklady seberegulačních cyklů, kterými Gaia v sobě udržuje podmínky vhodné pro život. Například snížení množství metanu v atmosféře po nástupu zelených rostlin vylučujících CO₂, které nezachycuje tolik tepelného záření ze slábního Slunce. Nebo část cyklu síry (níže). Detailní vysvětlení např. Anton Markoš: Tajemství hladiny (s. 228)
- **Mechanismus vs. organismus** - v Hardingově interpretaci teorie Gaia je zásadní, že se snaží překonat mechanistický pohled na svět, který dominuje celé přírodovědě a s ní také mainstreamovému výkladu této teorie. Možná se mu to nedaří úplně dokonale, ale snaží se volit více animistický jazyk a mluvit o Gaii jako o organismu, nikoliv jako o velkém mechanismu. O významu metafor ve vědě (i celkovém pohledu na svět), vzniku metafory mechanismu a především o jejich explicitních i skrytých předpokladech a důsledcích, píše výborně David Abram ve své eseji *The Mechanical and the Organic*. Doporučujeme přečíst. Odkaz [tady](#).
- „Převlíkání“ planety, obrázek (Zdroj: Anton Markoš: Evoluční tápání, s. 57)

Zdroj: Anton Markoš - Evoluční tápání (2017)

Pozn. pro pedagoga/žku: po teoretickém vstupu dát vždy studentům prostor pro otázky a diskusi

Zážitková část/cvičení:

Cvičení Meditace Gaia

Čas: max. 20 min.

Popis cvičení: Studenti/tky se posadí do dvojic a společně rozjímají. Nemusí mít zavřené oči, ale není vhodné, ani potřeba, aby udržovali oční kontakt. Průvodní text je potřeba číst pomalu, nechat pauzy mezi jednotlivými odstavci, důležitý je poslední odstavec. Pedagog/žka si může meditaci upravit.

Text meditace:

Meditace Gaia

Co/kdo jsi? Co/kdo jsem? Jsme proplétající se koloběhy vody, země, ohně a vzduchu. To jsem já a to jsi i ty.

VODA – krev, lymfa, hlen, pot, slzy; vnitřní oceány, které přitahuje Měsíc; přílivy a odlivy uvnitř nás i vně nás. Proudící tekutiny omývají naše buňky a přinášejí jim vláhu a živiny nekonečnými řečišti vnitřností, žil, tepen a vlásečnic. Voda je vlhkost, která vniká do tebe i do mne, prochází našimi těly a posléze nás opouští v neustávající písni koloběhu vody. To je to, co jsi ty. To je to, co jsem já.

ZEMĚ – půda, horniny a nerosty. Také jí přitahuje Měsíc, když v podobě magmatu proudí vnitřkem planety nebo když kořeny rostlin nasávají molekuly k biologickému tanci. Země námi prochází – v průběhu každých sedmi let vymění všechny buňky našeho těla. Z prachu jsme stvořeni a v prach se obrátíme. Jíme zemi, zabudováváme ji do svých těl a vyměšujeme ji. Jsme vytvořeni ze země. Země – to je to, co jsi ty, to je to, co jsem já.

VZDUCH – říše plynů, vzdušný obal Země, membrána naší planety. Vzduch je vdechování a vydechování. Vydechujeme oxid uhličitý stromům a vdechujeme jejich oživující dar – kyslík. Ten svým polibkem probouzí každou buňku, molekuly víří a prostupují se v metabolickém tanci. Tento tanec koloběhu vzduchu, toto opětovné vdechování a vydechování vesmíru, to je to, co jsi ty, to je to, co jsem já.

OHEŇ – znamená teplo našeho Slunce, které je zdrojem veškerého života, které umožňuje růst rostlin a vypařuje vody až do horních vrstev atmosféry, aby odtamtud opět padaly a zavlažovaly zemi. Tvé vnitřní ohniště metabolismu hoří ohněm dávného Velkého třesku, který na samém počátku vyvrhl veškerou energii-hmotu do vzniklého prostoru a času.

Je to ten samý oheň, jako blesky, které v pradávných dobách udíraly do oceánské prapolevky a možná tak napomohly vzniku organického života. Byli jsme u toho, ty i já, neboť každá buňka našich těl je potomkem nepřetržitého řetězce začínajícího v této události. Atomy toužily po molekule, molekuly po buňce, buňky po organismu. V tomto podění forem se zároveň s pohlavím zrodila i smrt. Bylo to v dobách, kdy jsme se ještě nevydělili z říše rostlin. V naší sexualitě tak můžeme cítit síly, které nás spojují s rostlinami i živočichy. Přišli jsme odtamtud skrze nepřetržitý řetězec evoluce – jako ryby jsme se učily chodit po souši, jako plazi jsme přetvářeli šupiny v pera křídel. Putovali jsme epochami života.

Lidskou podobu jsme nabyli teprve nedávno. Kdybychom celou historii Země stěsnali do 24 hodin, s počátkem o půlnoci, organický život by se zrodil přibližně ve tři ráno. První mnohobuněčné tvory by se objevily kolem čtvrté odpoledne, první savci v půl jedenácté v noci a první lidé několik vteřin před půlnocí.

Během naší dlouhé planetární cesty jsme nabývali mnoha forem. Nespočetněkrát jsme na této cestě opouštěli staré formy a staré způsoby, abychom umožnili vznik nových. Ale nikdy se nic neztrácí. I když formy pomíjejí, vše se vrací. Každá opotřebovaná buňka je strávena, recyklována díky mechům, houbám, bakteriím a dravým ptákům...

Mysli na svou příští smrt. Odevzdej své maso a kosti zpět do cyklu života a smrti. Poddej se tomu. Miluj hejna červů, kterými se staneš. Očisti své unavené tělo ve fontáně života.

Při pohledu na tebe vidím nejrůznější bytosti, které tě tvoří – mitochondrie v buňkách, bakterie ve střevech, nespočetné životní formy hemžící se na povrchu tvé kůže. Tato úžasná symbióza, tato neuvěřitelná sladěnost a spolupráce nespočetných bytostí – to jsi ty. Podobně i tvé tělo je součástí mnohem větší symbiózy. Žijeme ve velké reciprocitě. Buď si vědom/a vzájemného dávání se, když kráčíš mezi stromy. Vydechuj listům oxid uhličitý a vnímej, jak ti vracejí svěží kyslík.

Vzpomínej znovu a znovu na tyto starodávné cykly spolupráce. Spolehni se na ně v těchto těžkých časech. Díky tvé vlastní podstatě a díky cestě, kterou jsi vykonal/a, je v tobě ukryta hluboká zkušenost sounáležitosti. Důvěřuj jí v tomto čase strachu a obav. Máš v sobě moudrost veškerého bytí, máš v sobě zkušenost jeho jednoty, máš vše, co potřebuješ. Čerpej z ní odvahu a sílu.

Zdroj: Joanna Macy, Molly Brown: Návrat do života (2020), pro potřeby kurzu mírně upravil Ľuboš Slovák, 2023

Reflexe a sdílení: po cvičení dejte studentům/tkám prostor a čas (5 min.) pro sdílení prožitku meditace, pak můžete využít společný kruh ke sdílení celé hodiny.

Návodné otázky pro pedagoga/žku: *Co jste prožili? Jaké bylo vcitování se do jiných živých forem? Co bylo příjemné a naopak nepříjemné?*

Zadání na doma:

Tentokrát budou dvě zadání. Zadání pro vlastní místo vytiskne pedagog/žka v malém formátu pro každého studenta/ku (viz přílohy).

1. SVĚT (BEZ) ZVUKU

Zkusíme si, jaké to je být ve světě bez zvuku (což nám může být i dost blízké, mnoho z nás už se po městě nepohybuje jinak, než se sluchátky), a naopak, jaké to je být plně vnímaví ke zvukům.

Svět (bez) zvuku

Jdi navštívit svoje místo v přírodě a vem si s sebou špunty do uší nebo noise-cancelling sluchátka (ovšem bez hudby). Po cestě tam si dej špunty/sluchátka, tak abys neslyšel/a žádné zvuky, a soustředěně pozoruj okolí. (Pozor! Pokud půjdeš po silnici nebo někde, kde jezdí auta, špunty/sluchátka nech v kapse a dej si je, až budeš na bezpečné cestě.) Až budeš na svém místě, pár minut jej ještě pozoruj bez sluchu.

Pak si sluchátka/špunty vyndej a zkus vnímat co nejvíce okolních zvuků. Až se seznámíš se zvuky na místě, vydej se na cestu zpátky. Zaznamenej si, jaké zvuky slyšíš, případně jak se po cestě proměňují a jak na tebe působí. Jaký je to pocitový rozdíl, jít tu cestu "hluchá/ý" a jít ji slyšící?

Doma si zapiš své dojmy i úvahu nad nimi:

- *Jak ses cítil/a a proč si myslíš, že to tak bylo?*
- *Jak na tebe působí které zvuky a proč?*
- *Co to znamená, být slyšící tvor?*

Zdroj: Tomáš Daněk, Ľuboš Slovák, 2023

2. PODCAST DAVIDA G. HASKELLA

Poslechněte si [podcast Davida G. Haskell](#) o tom, kdy Země začala zpívat. Bude pro nás smyslovým pojítkem mezi tématy této a příští hodiny. (Je ale třeba poslouchat jej na alespoň středně dobrých sluchátkách, nebo reproduktorech).

Závěrečná báseň:

Vytisknout pro každého studenta/ku v malém formátu.

Mys Karmel

Mimořádná trpělivost věcí!

Toto krásné místo, zohyděné kupou předměstských domů –

ach, jak bylo krásné, když jsme je uviděli poprvé,
tu neporušenou plochu máku a lupiny, obehnanou
hradbou nedotčených útesů,

kam nic neproniklo, jen dva tři pasoucí se koně,
či několik dojnic, které se třely bokem o výstupky
skal!

Ted' už toto místo poznalo kazisvěta. Dbá o to?
Ani trochu. Má nekonečně času. Ví, že lidé jsou
příboj, který stoupá a časem se změní v odliv,
a že všechna lidská díla zaniknou. A zatím
obraz prvobytné krásy žije v samém jádře žuly,
neohrožitelný, jako bezhraničný oceán
šplhající na náš útes. – Pokud jde o nás,
musíme odvrátit mysl od sebe samých,
musíme trochu odlidštit svá hlediska a najít
sebejistotu
jako skála a oceán, z nichž jsme byli uděláni.

– Robinson Jeffers

Studijní zdroje k tématu:

MACY J., BROWN M., *Návrat do života*. Praha: Maitrea, 2020., s. 334

MARGULIS, Lynn. *Symbiotická planeta : nový pohled na evoluci*. Translated by Zdeněk Urban. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 150 s. ISBN 8020012060.

MARKOŠ, Anton. *Evoluční tápání. Podoby planetárního životopisu*. 1. vyd. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016.

MARKOŠ, Anton. *Tajemství hladiny: Hermeneutika živého*. Vyd. 1. Praha: Vesmír, Edice Medúza, 2000.

LOVELOCK, James. *Gaia : živoucí planeta*. Translated by Anton Markoš. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. 221 s. ISBN 8020404368.

HARDING, Stephan. *Animate earth : science, intuition and Gaia*. 2nd ed. Totnes: Green Books, 2009. 286 s. ISBN 9781900322546